

Etkinlik No	4
Ders Adı	FELSEFE
Sınıf Düzeyi	11.Sınıf
Etkinlik Adı	İrade Özgürlüğü problemi
Süre	40+40 dk.
Strateji, Yöntem ve Teknikler	Örnek olay, Soru-cevap
Materyal/Araç Gereç	Ders kitabı, Akıllı Tahta,
Disiplinler arası Boyut	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersiyle iş birliği yapılacaktır.
Kazanımlar	“İrade” ve “Özgürlük” kavramları tanımlar. İradenin özgür olup olmadığı fark eder. “İrade” ve “Özgürlük” kavramları İslam Felsefesi mezhepleri çerçevesinde tartışır. İslam felsefesindeki mezheplerin özgür iradeye yönelik fikirlerinin kavramlarla ilişkilendirir.
Hazır Bulunuşluk ve Ön Hazırlık	Öğretmen bir önceki dersten öğrencilere irade özgürlüğü ile ilgili bir araştırma yapmalarını ister ancak yapmaları konusunda zorunluluk belirtmez. Öğretmenin irade ve özgürlük kavramlarına ilişkin mezheplerin yaklaşımlarını önceden okuması önerilir.
Öğrenme Öğretme Süreci	Öğretmen sınıfa geldiğinde, ödevi kimlerin yaptığını sorar. Ödevi yapan öğrencilerin -yapılması zorunlu olmadığı için- ödevi yapma nedenleri üzerine tartışılır. -Ödevi kendi iradeleriyle isteyerek mi yaptılar? -Ödevi yapmazlarsa/yaparlarsa öğretmenin olumsuz/olumlu duygular geliştireceği düşünüldüğü için ödevi yaptılar? Bu sorulara verilen cevaplar sınıfta sesli olarak cevaplanır ve sınıfa ödevi yapan öğrencilerin verdikleri cevaplara göre özgür iradeyle ödevleri yapıp yapmadıkları tartışılır. Öğretmen öğrencilere kendi iradeleri ile yaptıkları bir işte mi daha fazla güdülenip başarılı olduklarını yoksa bir başkasının etkisiyle mi daha başarılı olduklarını sorarak cevap vermelerini sağlar. Olası örnekler Ek 1’de verilmiştir. Daha sonra öğretmen insanların özgür bir iradeye sahip olup olmadıklarını açıklayan kavramları ve İslam felsefesinin de bu konunun nasıl ele alındığını anlatır. Bu konular Ek 2.’de verilmiştir.

	<p>Öğrencilerden, İslam Felsefesi mezheplerini, Özgürlük probleminin temel kavramlarıyla eşleştirilmesi istenir, örneği Ek. 3’te sunulmuştur.</p>
Ölçme ve Değerlendirme	<p>İrade ve özgürlük ilişkisi nedir? Özgürlük probleminde, İslam Felsefesindeki mezheplerin görüşleri nelerdir? İslam felsefesindeki mezheplerin özgür iradeyle ilgili görüşleri ile insanın özgür olup olmadığını belirten kavramlar arasında nasıl bir ilişki kurulur?</p>
Kaynakça	<p>Mezhepler tarihi Prof Dr. Muhammed Ebu Zehra Çeviren, Sıbğatullah KAYA</p> <p>Yıldırım, Ö. (2019). “İslam Felsefesinde İrade Özgürlüğü Problemi”. Erişim Adresi: https://www.felsefe.gen.tr/islam-felsefesinde-irade-ozgurlugu-problemi/</p> <p>Yıldırım, Ö. (2020). “Özgürlük ve Sorumluluk Arasındaki İlişki”. Erişim Adresi: https://www.felsefe.gen.tr/ozgurluk-ve-sorumluluk-arasindaki-iliski/</p>

EK 1.

Öğrencilere aşağıdaki sorular, sorulabilir:

- Ders çalışma nedeniniz ilerde iyi bir mesleğe sahip olmak mı, aileyi mutlu etmek mi, başarılı olmamın dahi iyi bir statü sağlamasıdır?
- Ders çalışma nedenleriniz kendinizden mi kaynaklı, yoksa dıştan denetimli mi?

EK 2.

TEMEL KAVRAMLAR	AÇIKLAMALARI
FATALİZM	Kadercilik olarak bilinen fatalizme göre insan rüzgâr önünde savrulan kuru bir yaprak gibi kaderin elinde bir oyuncaktır. İnsan senaryosu daha önceden yazılmış bir sahnede figürandır.
DETERMİNİZM	İnsanın özgürce eylemde bulunamayacağını, insanın kendi elinde olmayan koşulların etkisi altında eylemde bulunduğunu kabul eder.
OTODETERMİNİZM	İnsanın mutlak anlamda özgür olmamakla birlikte bazı seçimlerde bulunduğunu, insanın kaderinin ve bazı kararlarının kendisine bağlı olduğunu öne süren bir orta yol özgürlük düşüncesidir.
LIBERTERYANİZM	Bireysel özerkliği savunur. İnsan kendi seçimlerini yapar. Özgürlük her insanın doğuştan sahip olduğu bir haktır.
İNDETERMİNİZM	İnsanın eylemde bulunurken bütünüyle özgür olduğunu, kendi kaderini kendi seçimleriyle belirlediğini savunur. İnsan kaderini kendisi yaratır.

(Yıldırım, 2020)

İslam felsefesinde Cebriyye mezhebinin insanın özgür olmadığını çünkü insanın davranışlarını yaratmadığını insanın kendine nispet edilen davranışlara katkısı olmadığını iddia etmeye başladılar. Yaratanın insana şah damarından yakın olduğunu ve insanın her türlü davranışının Allah tarafından bilindiği için sorumluluk sahibi olmadığını söylerler.

Maturidi mezhebi ise insanın akıl sahibi olduğunu yaratana akıl vasıtası ile bulacağını Allah'ın insana düşünme ve akletme yetisini verdiği için davranışlarından sorumlu olduğunu ileri sürer (Ebu Zehra, 2003)

Kaderiyye mezhebi bu problemi insanın sorumluluğu bağlamında irdeleyen Kaderiyye yaptığı fiiller konusunda insanın irade ve güç sahibi olduğu ve kendi fiilini kendisinin yarattığını, dolayısıyla onu sınırlayıp yönlendirecek bir “kader”den söz edilemeyeceğini savunur.

Mu'tezile kelamcılarına göre insan özgürdür, akli ve iradesiyle eylemlerini kendi seçer. Fakat Allah iyi olanı irade ettiği için emreder, kötü olanı da irade etmediği için emretmez; insandan da irade ettiğini Allah'ın kendisine verdiği güçle yaptığı için sorumluluğunu üstlenmiş olur. İrade, Allah tarafından insana verilmiştir. Bu sebeple insan kendi eylemlerinden sorumludur.

Eş'ariyye, insanın bütün fiillerinin Allah tarafından bilindiği, takdir edilip yaratıldığı görüşündedir. Fakat onlara göre insanın yapıp ettiklerinden sorumlu olmasını sağlayan bir "cüz'î irade"si bulunmaktadır. Yani onlara göre insanın iradesini tamamen yok saymak ve Allah'ın iradesine şüphe düşürmek doğru değildir. İnsan bu iradeyle eylemlerini seçme özgürlüğüne sahiptir; ama asla mutlak anlamda irade sahibi olamaz. Çünkü insanın yöneldiği her fiil, Allah'ın yaratmasıyla gerçekleşir; dolayısıyla insanın Allah'ın belirlediği davranışları seçme özgürlüğü vardır. İnsanın yapıp etmelerini belirleyen Allah'tır. Dolayısıyla insan, davranışlarından sorumludur (Yıldırım, 2019)

İSLAM FELSEFESİ MEZHEPLERİ	ÖRGÜR İRADEYE YÖNELİK KAVRAMLAR
MU'TEZİLE	İNDETERMİNİZM
EŞ'ARİYYE	OTODETERMİNİZM
KADERİYYE	LİBERTERYANİZM
MATURİDİ	FATALİZM
CEBRİYYE	OTODETERMİNİZM